

SFATUL ȚĂRII ÎN DIPLOMAȚIA CONFERINȚEI DE PACE DE LA PARIS (1919)

OCTAVIAN ȚÎCU*

***Abstract.** On November 21, 2017, 100 years since the establishment of the Sfatul Țării (Country Council), the first legislative body of Bessarabia elected on democratic principles, were celebrated. Both during its existence and afterwards, the Country Council and its decisions have become the subject of objections and interpretations that have arisen both inside and outside of Bessarabia. On the one hand, these critics came from the Old Russian and Bolshevik powers, and on the other hand the authority of the Country Council to decide on the future of Bessarabia, especially the vote of March 27, 1918 (Union with Romania), will be challenged by some Western diplomats. This article proposes a perspective on how the legitimacy of the Country Council was seen at the Peace Conference in Paris (1919), the place where Romania was looking to obtain the international recognition of the Great Union.*

Key words: *Sfatul Țării, Bessarabia, Russia, Romania, Paris Peace Conference (1919).*

Introducere

Pe data de 21 noiembrie 2017 s-au împlinit 100 de ani de la ședința de deschidere a Sfatului Țării, primul organ legislativ al Basarabiei ales pe principii democratice. Atât pe parcursul existenței sale, cât și după aceea, Sfatul Țării și deciziile sale au devenit obiectul unor contestații și interpretări apărute atât din interiorul său, cât, mai ales, din exterior. Aceste critici veneau în primul rând din partea vechii puteri ruse și a bolșevicilor, însă autoritatea Sfatului Țării în luarea deciziilor asupra viitorului Basarabiei, mai ales votul din 27 martie 1918, a fost contestată și de unii diplomați occidentali. Articolul de față propune o perspectivă asupra felului în care a fost văzută legitimitatea Sfatului Țării la Conferința de Pace de la Paris din 1919, în cadrul căreia România urma să obțină recunoașterea internațională a Mării Uniri.

* Conf. univ. dr., Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei.

Până la acel moment, atât reprezentanții Rusiei țariste, cât și noua putere bolșevică, au demonstrat o anumită solidaritate în menținerea interesului asupra integrității „spațiului rus“, adică asupra teritoriilor care până la 1917 au făcut parte din imperiul țarist, inclusiv asupra Basarabiei. Erau diferite doar strategiile pe care le invocau în recuperarea lor, „albgardiștii“ dorind o înghețare a discuțiilor asupra Rusiei până la identificarea unui guvern legitim cu care să se negocieze viitorul imperiului, iar bolșevicii vedeau lucrurile prin prisma unui relativism istoric și aspirau la înglobarea acestui spațiu, odată cu extinderea revoluției mondiale.

Din acest considerent, încă de la începutul anului 1918, imediat după intrarea trupelor române în Basarabia și arestarea ambasadorului român Constantin Diamandi, apoi după proclamarea unirii la 27 martie 1918, comisarul sovietic de externe, Gh. Cicerin, protestând contra „anexării“ Basarabiei de către România, invoca, printre alte argumente, ideea că Sfatul Țării a fost alcătuit din moșieri și „marii proprietari“, care s-ar fi alipit la România pentru a-și salva proprietățile. Pe de altă parte, emigrația rusă susținea, inclusiv așa cum vom vedea la Conferința de la Paris, că organul era o emanație a „bolșevicilor“¹.

Articolul de față, pe lângă abordarea acestor două puncte de vedere, dorește să prezinte și să explice și punctul de vedere uneori contestat al unor diplomați occidentali de la conferință, care în unele momente au pus la îndoială legitimitatea votului din 27 martie 1918 ca argument pentru menținerea Basarabiei în cadrul României.

Legitimitatea Unirii Basarabiei în ajunul Conferinței

Fără pretenția de a detașa problema Basarabiei de ansamblul problemelor românești discutate la Conferința de Pace, trebuie să recunoaștem că ea a avut o nuanță cu totul specială legată de soluționarea generală a „problemei ruse“. La Paris, România urma să trateze problema Basarabiei în mod separat, deoarece teritoriul provinciei nu aparținuse unui stat inamic Antantei, cum era cazul Transilvaniei, Bucovinei și Banatului, teritorii aflate în Imperiul Austro-Ungar, ci unui fost aliat². Rusia nu participa însă la conferință și, din acest motiv, în tratativele vizând problema rusă, plenipotențiarilor aliați au aplicat o diplomatie care le-a asigurat inițial propriile interese și abia după aceea au procedat la soluționarea ei propriu-zisă.

Abordarea problemei Basarabiei în timpul Conferinței de Pace a dezvăluit două elemente esențiale: 1) valorile sale permanente, de ordin istoric, geografic și etnic, înăbușite în secolul al XIX-lea, dar care au reapărut în baza puterii naturale o dată cu revoluția rusă, valori care au fost recunoscute de civilizația europeană; 2) considerațiile de oportunism politic, legat de apartenența Basarabiei la problema rusă și relațiile României cu Marile Puteri, care au făcut ca problema

¹ I. Negrei, Gh. Negru, I. Constantin (coord.), *Ion Pelivan. Istoric al Mișcării de Eliberare Națională din Basarabia*, București, 2012, p. 212.

² P. Cernovodeanu, *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional (1806-1920)*, București, 1993, p. 154.

Basarabiei să fie tratată în funcție de interesele lor în alte probleme³. Analiza acestor două aspecte explică de ce, într-un stadiu incipient, în ajunul deschiderii Conferinței de Pace, justiția alipirii Basarabiei la România nu trezea nicio îndoială Marilor Puteri, iar ulterior, pe parcursul desfășurării lucrărilor, această problemă a fost transformată într-un caz special.

La conferința care urma să-și deschidă lucrările la 18 ianuarie 1919, România mergea ca stat unitar național, constituit din teritoriile locuite dintotdeauna de români. Actele fundamentale, cu valoare de lege, care legitimau acest statut, erau hotărârile plebiscitare din martie, noiembrie și decembrie 1918, precum și convențiile încheiate în august 1916 cu Antanta, în baza cărora România participase la războiul unității naționale⁴. În ceea ce privește Basarabia, recunoașterea ei ca provincie românească nu trezea nicio îndoială României, dacă luăm în considerare atitudinea Aliatilor.

Consimțământul Franței privind alipirea Basarabiei la România exista încă din momentul intrării trupelor române în această provincie. Georges Clemenceau afirma, în ajunul deschiderii Conferinței, în legătură cu statutul României la viitoarele tratative, că „s-au petrecut evenimente de care nu putem să nu ținem cont și faptul că problema Basarabiei se va reglementa în favoarea României constituie un element care nu poate fi neglijat”⁵.

La rândul lor, Statele Unite, care s-au prezentat la Paris bine pregătite documentar, concluzionau în documentul din 21 ianuarie 1919 al *Intelligence Section* din Comisia Americană de experți: „Se recomandă ca întreaga Basarabie să fie alipită la statul român. Basarabia a aparținut în trecut României și este predominant românească după caracterul ei”⁶. Această concluzie venea în urma cercetărilor efectuate de *Inquiry Commission* și memorandumului Cobb-Lippman din 28 octombrie 1918, care recunoșteau caracterul românesc al provinciei⁷.

Un interes deosebit prezenta și studiul elaborat de *Foreign Office* britanic, la 10 februarie 1919. El recomanda ca în tratativele generale de pace de la Paris „să se recunoască unirea deja împlinită a Basarabiei cu România”, invocând următoarele argumente: provincia făcuse parte până la 1812 din componența Moldovei; Sfatul Țării, ca instanță democratic aleasă, declarase independența și stabilise condițiile de unire cu România; românii constituiau 60-65% din populația provinciei⁸. Acesta era modul în care se prezenta unirea Basarabiei cu România în cercurile competente aliante, însă evoluția tratativelor de la Paris au arătat ca aceste concluzii veneau în contradicție cu principiile oportunismului politic și cu interesele în „problema rusă”.

³ Gh. I. Brătianu, *La Bessarabie. Droits nationaux et historiques*, București, 1943, p. 57.

⁴ *Marea Unire din 1918 în documente diplomatice americane*, în *Patrimoniul* (Chișinău), nr. 4, 1991, p. 150.

⁵ *1918 la Români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională*, București, vol. III, 1986, doc. nr. 500.

⁶ *Marea Unire din 1918...*, p. 147.

⁷ V. F. Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia*, Iași, 1991, p.78.

⁸ O. Țăcu, *Problema Basarabiei și relațiile sovieto-române în perioada interbelică (1919-1939)*, Chișinău, 2004, pp. 21-22.

Intrigile „problem ei ruse“

Revoluția rusă din februarie și lovitura de stat bolșevică din octombrie 1917 a devenit unul din factorii regrupării forțelor pe arena internațională, apropiind blocurile antagoniste politic și organizatoric. Germania înfrântă continua să fie privită ca dușman potențial principal, dar la pericolul german s-a adăugat cel „bolșevic“. Politica adoptată de Marile Puteri în raport cu Rusia s-a axat pe trei considerații: 1) anihilarea bolșevismului, a cărui esență era privită ca un „pericol pentru civilizație“; 2) readucerea Rusiei în echilibrul european care, prin revoluția rusă, s-a perturbat substanțial și crearea unui organism politic capabil de a lichida obligațiile financiare și economice ale vechiului imperiu; 3) împiedicarea extinderii influenței și acțiunii germane asupra teritoriilor fostului Imperiu Rus⁹.

Speranțele aliaților într-o victorie a forțelor antibolșevice conturau posibilitatea înlocuirii regimului sovietic cu un guvern național rus, iar problemele care aveau tangență cu chestiunea rusă urmau să fie rezolvate odată cu soluționarea generală a acestei probleme.

În asemenea circumstanțe urma să discute delegația română recunoașterea unirii Basarabiei cu România la Conferința de Pace de la Paris. Condușă și prezidată de I. I. C. Brătianu, delegația României sosea la Paris în ziua de 13 ianuarie 1919. La 31 ianuarie, primul-ministru român făcea prima expunere în fața Consiliului Suprem, prin care susținea revendicările României recunoscute prin tratatul de alianță din 1916¹⁰. După această ședință, delegatul român și-a dat seama că, pentru a susține cauza românească, va trebui să folosească alte argumente decât tratatul din 1916, pe care Puterile Aliate îl considerau caduc¹¹.

La 1 februarie 1919, într-o a doua interpelare, I. I. C. Brătianu prezenta memoriul *România în fața Conferinței de Pace. Revendicările teritoriale*, însoțit de o largă documentare, prin care revendicările românești erau așezate pe temelia dreptului la autodeterminare, a drepturilor istorice și etnice¹². În urma expunerii, I. I. C. Brătianu a pretins pentru țara sa frontiere care să-i asigure libertatea existenței ei administrative, politice și economice, cerând statelor vecine să arate aceeași moderație și să facă aceleași sacrificii în interesul păcii, al liberei dezvoltări a popoarelor și al progresului economic al Europei¹³. După retragerea delegatului român, D. Lloyd George a propus ca revendicările românești să fie analizate și studiate de o comisie teritorială care să examineze argumentele istorice, etnografice, strategice, dar nu și cele politice¹⁴.

Pe de altă parte, în ședința din 12 ianuarie 1919, Consiliul celor Zece se pronunțase împotriva prezenței Rusiei la Conferința de Pace. Pe măsură ce planul intervenției aliate în Rusia lăsa să se întrevadă posibilitatea constituirii unui guvern rus, această atitudine a fost lăsată la o parte. Este adevărat că, Conferința

⁹ D. Ciugureanu, *Problema rusă față de interesele europene și române*, Chișinău, 1920, p. 5.

¹⁰ S. D. Spector, *România at the Paris Peace Conference: a Study of the Diplomacy of Ioan I.C. Brătianu*, Iași, 1995, pp. 49-50.

¹¹ *Viitorul*, 17 august 1919.

¹² Gh. I. Brătianu, *Acțiunea politică și militară a României în 1919*, București, 1939, pp. 49-50.

¹³ *Ibidem*, p. 50.

¹⁴ S. D. Spector, *op. cit.*, p. 109.

nu a recunoscut Rusia Sovietică, dar la Paris era constituită o „Conferință Politică Rusă“, menită să apere interesele Rusiei absente¹⁵. Elucidarea activității acestei „conferințe“ nu este lipsită de semnificație, luând în considerație politica adoptată de emigranții ruși în raport cu fostele teritorii ruse, dar și influența pe care au avut-o ei asupra deciziilor Consiliului Suprem. Grupul compus din prințul Lvov, primul președinte al guvernului provizoriu, Sazonov, fostul ministru de externe al lui Nicolae al II-lea, și Maklakov, fostul ambasador al Rusiei la Paris, reprezenta punctul de vedere oficial al emigrației ruse, exprimat la 9 martie 1919 în memoriul lui Maklakov, adresat Puterilor Aliate ca protest împotriva raportului Laroche privind soarta Basarabiei¹⁶.

Conform memoriului, toate problemele care priveau teritoriile Imperiului Rus în limitele anului 1914, cu excepția Poloniei, nu puteau fi rezolvate în afara și fără consimțământul poporului rus, propunând organizarea, între timp, a unui regim provizoriu pentru națiunile interesate¹⁷. Vechii diplomați ruși, cu excelențele lor legături personale și susținuți, chiar material, de către guvernele aliaste, dispuneau de considerabile fonduri, cu ajutorul cărora au susținut la Londra, Paris și New York ambasade costisitoare, editând și un ziar în limba franceză (*Cause Commune*), prin care făceau propagandă în interesul scopurilor lor¹⁸.

Ziarul *Adevărul* scria: „Dacă până acum în problema Basarabiei s-a pus întrebarea pe cine reprezintă Maklakov, presa franceză dă acum răspunsul: Maklakov apare ca ambasador al Rusiei din partea guvernului lui Kolceak“¹⁹. Fostul ambasador al Rusiei la Paris nu se prezenta înaintea Conferinței ca adversar al realipirii Basarabiei la România. Avea rezerve față de problema Basarabiei, dar numai în două chestiuni. El atrăgea atenția că nu ar trebui lăsată impresia că România obține Basarabia datorită Germaniei, ci România trebuie să-și asigure o recunoaștere și din partea Rusiei, pentru ca viitoarele relații bilaterale să fie bune²⁰.

Evoluția acestei concepții până la memorandumul din 9 martie 1919 a fost o consecință a politicii aliaților față de Rusia, chestiunea rusă dovedindu-se a fi un câmp prielnic pentru intrigi atât din partea aliaților, cât și a bolșevicilor și a anti-bolșevicilor. În rândul celor din urmă s-au înscris și complicațiile extrem de nefavorabile pentru reprezentanții României, generate de sosirea la Paris a lui A. N. Krupenski, fost mareșal al nobilimii basarabene, A. K. Schmidt, fost primar al Chișinăului și V. N. Țiganco, fost deputat în Sfatul Țării²¹. Aceștia pretindeau că fuseseră trimiși de un „Comitet de Salvare a Basarabiei de sub jugul românesc“ ce funcționa la Odessa. Delegația a intrat în contact cu „Conferința Politică Rusă“, aceasta asigurându-i tot concursul în susținerea tezei ruse în dauna unirii Basarabiei, căutând să demonstreze opiniei publice și delegaților Conferinței că unirea Basarabiei a fost „smulsă prin forță și corupție“²². Krupenski și Schmidt au fost

¹⁵ Gh. I. Brătianu, *La Bessarabie...*, p. 146.

¹⁶ *Adevărul*, 12 ianuarie 1920.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ V. V. Tilea, *Acțiunea diplomatică a României (nov. 1919 – martie 1920)*, Sibiu, 1925, p. 90.

¹⁹ *Adevărul*, 9 iunie 1919.

²⁰ *Adevărul*, 6 iunie 1919.

²¹ I. Pelivan, *I. Inculeț și Conferința de Pace de la Paris (1919-1920). Amintiri, observații și scrisori*, București, 1940, p. 6.

²² *Ibidem*, p. 7.

cei care au lansat ideea plebiscitului pentru Basarabia, pentru a atenua influența pe care problema Basarabiei putea să o aibă asupra raporturilor puterilor aliate față de Rusia²³.

O trecere în revistă a punctului de vedere național rus asupra problemei Basarabiei nu este lipsită de importanță. Astfel, P. Miliukov expunea în broșura *Le Cas de la Bassarabie*, publicată de „Comitetul de eliberare rus de la Londra“, punctul de vedere al grupului republican, democratic și socialist al emigrației ruse²⁴. Autorul afirma că moldovenii nu constituie decât 47,6% din populația Basarabiei, iar dacă Basarabia va rămâne a României, ea va fi ruptă de piața rusă și de Odessa, ceea ce va provoca decăderea influenței economice a Puterilor Aliate în provincie. Miliukov a fost cel care a pus în circulație în Occident ideea „imperialismului românesc“ față de Basarabia, încercând să demaște „impopularitatea autorităților române“ în Basarabia, precum și „corupția mașinii administrative române“²⁵.

O tentativă de rezumare a punctului de vedere rus a fost întreprinsă de fostul diplomat al imperiului țarist André Mandelstam, care sistematiza obiecțiile contra recunoașterii unirii Basarabiei cu România. Conform lui, atribuirea Basarabiei României este contrară dreptului internațional din următoarele considerente: împotriva Rusiei naționale, care fusese aliatul României și al Puterilor Aliate, nu poate fi invocat niciun drept de cucerire; caracterul relațiilor politice generale între Marile Puteri și România nu poate legitima atribuirea cu titlu de compensație, pentru concesiile altor teritorii, a Basarabiei României; lipsa unui guvern rus nu crea, în viziunea sa, pentru Puterile Aliate, o stare care să impună recunoașterea suveranității române asupra Basarabiei²⁶.

Toate cercurile emigrației ruse au propus soluționarea problemei Basarabiei prin plebiscit, deosebiri existând doar asupra extinderii sale. Grupul lui Krupenski a propus plebiscitul pentru întreaga Basarabie²⁷. Delegația rusă reprezentată de Maklakov a propus plebiscitul exclusiv pentru regiunile unde elementul moldovenesc era considerat preponderent, adică pentru patru județe ale Basarabiei²⁸.

Activitatea antiromânească a emigrației ruse impune, în acest context, elucidarea activității la Conferința de Pace de la Paris a delegației basarabene, care a dus o luptă vehementă împotriva adversarilor recunoașterii alipirii Basarabiei la România. Din partea Basarabiei, din delegației române la conferință a făcut parte Ioan Pelivan, figură emblematică a mișcării de renaștere națională. După cum reiese din corespondența lui I. Pelivan cu I. Inculeț, în articolele publicate de ruși în Elveția, America, Anglia și Franța, Basarabia era tratată drept teritoriu ocupat de armata română, fără consimțământul ei, făcându-se vâlvă despre „teroarea armatei și administrației române“²⁹.

²³ A. Boldur, *La Bessarabie et les relations russo-roumaines*, Paris, 1927, p. 92.

²⁴ *La Roumanie*, 5 iunie 1919.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ A. Boldur, *La Bessarabie...*, p. 204.

²⁷ *Ibidem*, p. 211.

²⁸ S. D. Spector, *op. cit.*, p. 188.

²⁹ *Delegația basarabească la Conferința de pace de la Paris în scrisori*, în *Patrimoniul*, nr. 1, 1993, p. 66.

Atitudinea adoptată de aliați față de problema rusă făcea ca situația delegației basarabene la conferință să fie mai dificilă decât a celor din celelalte provincii românești întregite. Într-o scrisoare către I. Incuț, I. Pelivan menționa: „...tot mai des basarabeni aveau de înfruntat indiferența și disprețul reprezentanților Marilor Puteri. Voi în țară aveți impresia cum că Basarabia se află în afara primejdiei. Aici însă nimeni din delegația română, nici chiar însuși Brătianu, nu știe ce va fi cu Basarabia”³⁰. Într-o asemenea situație, delegatul basarabean a desfășurat la Paris o largă activitate propagandistică, căutând să explice atât delegaților de la Conferință, cât și opiniei publice, prin articole de ziar, prin memorii, broșuri, prin albumul *La Bessarabie en images* și prin ziarul pe care îl conducea, *La Bessarabie*, că Basarabia, din punct de vedere istoric, etnic și al autodeterminării, nu poate fi decât românească³¹.

I. Pelivan, prin mai multe broșuri scrise cu temeinică cunoștință de cauză (*La Bessarabie sous la regime ruse 1912-1918; L'Union de la Bessarabie a la mere-patrie Roumanie; Le mouvement et l'accroissement de la population en Bessarabie*) a făcut cunoscută problema Basarabiei în toate cercurile de răspundere, precum și în lumea intelectuală din vest³². Această activitate era cu atât mai semnificativă cu cât, după cum aprecia delegatul basarabean, propaganda ce trebuia efectuată în chestiunile românești lăsa mult de dorit. „Ungurii, sârbii, grecii, bulgarii, rușii, cât și popoarele eliberate de sub jugul moscovit, desfășurau o activitate care era mult superioară celei ce o făceau românii. Era în parte și vina lui I. I. C. Brătianu, care nu prea credea în utilitatea propagandei, păcat pe care de altfel l-au avut toate guvernele ce s-au perindat la cârma țării după unire”³³.

Vasta activitate a delegației basarabene la Paris îl făcea pe N. Iorga să recunoască: „Reunirea Basarabiei la România nu a fost un succes al diplomației românești, cum s-a afirmat în permanență, ci rezultatul propagandei efectuate de Pelivan la Paris”³⁴.

Sfatul Țării în polemica dintre Ioan Pelivan și Pavel Miliukov

Unul din aspectele cele mai interesante ale activității lui Ioan Pelivan la Conferința de la Paris a fost duelul său diplomatic și intelectual cu Pavel Miliukov, fost ministru în primul guvern provizoriu rus format după revoluția din februarie 1917. Deși pretins liberal și democrat, fostul ministru rus rămânea puternic ancorat în ideea refacerii Imperiului Rus în frontierele sale de până la 1917. Acest fapt se desprinde tranșant din articolul *Basarabia, România și Rusia*, publicat la 5 aprilie 1917, la New York, în revista *Struggling Russia*, în care Miliukov

³⁰ I. Țurcanu, *Corespondența de la Paris a lui I. Pelivan despre atitudinea Marilor Puteri față de România (1919-1920)*, în *Patrimoniul*, nr. 1, 1993, p. 48.

³¹ I. Pelivan, *op. cit.*, pp. 6-7.

³² V. V. Tilea, *op. cit.*, p. 90.

³³ I. Pelivan, *op. cit.*, p. 17.

³⁴ N. Iorga, *Propaganda în străinătate*, în *Politica externă a României. Prelegeri și documente*, București, 1936, p. 271.

face referință expresă la Sfatul Țării și încearcă să demonteze argumentele românești în problema Basarabiei³⁵. Ideea de la care pornește în elaborarea acestui articol este cea de a-l înfrunta pe I. I. C. Brătianu, care dorea ca, în urma conferinței, să cuprindă „Moldova rusească” într-o „mai mare Românie”.

Miliukov pornește de la propriile impresii culese în trecerea sa prin Basarabia, dar care arată mai multe lacune specifice unor astfel de experiențe de scurtă durată. El sugerează că, atunci când a votat unirea cu România, Sfatul Țării nu reprezenta poporul basarabean, că acest vot a fost luat prin forță și că dacă i s-ar fi dat deplina posibilitate de a-și exprima liber părerea, populația Basarabiei ar vota contra unirii cu România. Din perspectiva lui, Sfatul Țării ar fi fost o structură similară altor organe de acest gen din periferiile imperiului, cum ar fi Rada Centrală a Ucrainei sau Tariba din Lituania, și considera că inițiativa creării sale s-a luat la congresul militarilor moldoveni din întreaga Rusie din noiembrie 1917. Referindu-se la principiile de constituire a Sfatului Țării, Miliukov spunea că, fără a proceda la vreo alegere regulată, congresul a hotărât ca acest „Consiliu local” să fie constituit din 120 persoane (ulterior 150), dintre care 70% moldoveni, deși aceștia, după recensământ, reprezentau 47%. În continuare se invocau mai multe teze prin care se încerca defăimarea Sfatului Țării: a fost un organ provizoriu, creat pentru a administra Basarabia până la alegerea Adunării Constituante; nu s-a gândit niciodată la posibilitatea unirii cu România și a recunoscut acest lucru de mai multe ori; acest fapt era recunoscut și de puterile occidentale; intrarea trupelor române urma să fie provizorie; cinci deputați ai Sfatului Țării, opozanți ai unirii cu România, au fost împușcați de trupele române; în timpul votării unirii, armatele române au fost introduse în sala de ședințe; deasupra clădirii zburau avioane; la ședință erau prezenți militari și oficiali români; s-a votat deschis, prin ridicarea mâinilor, ceea ce a speriat pe mulți; se invoca protestul fracțiunii țărăniște, a minorităților germană, bulgară și rusă față de această unire. Autorul arăta într-un sfârșit că doar 83 de deputați au votat pentru unire, 25 au fost absenți, omorâți sau fugiți, 34 s-au abținut de la vot, iar 3 delegați „curajoși” au votat contra. Miliukov conchidea că dacă la acel moment s-ar face un plebiscit, nu mai puțin de 85% s-ar declara pentru reunirea la Rusia.

Răspunsul pe care l-a dat Ioan Pelivan lui Pavel Miliukov constituie una din primele, dacă nu chiar prima confruntare mediatică și politică ruso-română asupra actului din 27 martie 1918, care se va întinde asupra întregului secol XX, dar și ulterior. Fruntașul basarabean demasca mai întâi adevăratul chip al lui Miliukov, care se prezenta prin cercurile europene ca un liberal și un democrat, dar în realitate pleda pentru reconstituirea fostului Imperiu Rus, în vechile hotare de dinainte de revoluția din 1917 și nu admitea ca provinciile Polonia, Ucraina, Lituania, Letonia, Estonia, Finlanda, Basarabia, ce se desprinseseră de Rusia, să-și decidă singure soarta. În speță, Miliukov nega dreptul Basarabiei de a dispune singură de soarta sa, vorbea de o „Moldovă rusească”, negând că aceasta ar fi fost ruptă dintr-o „Moldovă propriu-zisă”, care este un teritoriu românesc, tot așa cum o „Polonie rusească” a fost smulsă din Regatul Poloniei sau o „Armenie rusească”

³⁵ I. Negrei, Gh. Negru, I. Constantin (coord.), *op. cit.*, pp. 216-224.

din fosta Armenie. Prin urmare, ministrul rus revendica teritoriile pe care, în cursul vremurilor, Rusia le răpise, prin violență, de la alte națiuni.

Cea de-a doua parte a replicii lui Pelivan se referă la legitimitatea alegerii Sfatului Țării, omul politic basarabean arătând că din mai până în octombrie 1917 în Basarabia au avut loc două congrese ale cooperabililor, trei congrese ale țăranilor, două congrese ale preoților și mirenilor, două congrese ale cadrelor didactice, mai multe congrese ale militarilor de pe toate fronturile, apoi congresele naționalităților minoritare, adunările zemstvelor, consfătuiri ale partidelor și ale proprietarilor. La toate aceste întruniri s-a decis păstrarea autonomiei Basarabiei și alegerea unui parlament, cunoscut sub denumirea de Sfatul Țării. Deci nu era vorba doar de un unic congres, cel al militarilor, care să fi decis acest lucru.

Pelivan pune pe tapet toată istoria acestui organ și constata că Sfatul Țării astfel format și în unire cu Consiliul Directorilor a proclamat Basarabia la 2 decembrie 1917 Republică Democratică, în federație cu alte republici ale fostului Imperiu Rus, iar în ziua de 24 ianuarie 1918 – independența absolută a republicii. Sfatul Țării, împreună cu Consiliul Directorilor, a cerut ajutorul trupelor române pentru a restabili liniștea în Basarabia. Că trupele și guvernul român nu s-au amestecat în conducerea internă a Basarabiei o confirmă și faptul că Sfatul Țării a discutat și votat el însuși reforma agrară și toate măsurile de organizare a țării.

În ziua de 27 martie 1918, parlamentul basarabean Sfatul Țării, în ședință solemnă și cu vot deschis, a votat unirea Basarabiei cu România. Din totalul de 125 deputați prezenți la ședință, 86 au votat pentru unire, 3 contra și restul s-au abținut. Înainte de această dată, zemstvele județelor Bălți și Soroca, precum și Liga marilor proprietari din județul Bălți, au cerut unirea Basarabiei cu România. Prin urmare, unirea s-a făcut cu voința poporului basarabean și fără nicio presiune din afară.

Un ultim argument al lui Pelivan este legat de observația ministrului rus că populația românească a Basarabiei era de 47%, potrivit statisticii din 1897. Pelivan arăta în primul rând că statisticile ruse pentru provinciile cu populații eterogene erau tendențioase și numărul rușilor era sporit în detrimentul populației autohtone. El aducea datele publiciștilor ruși Batiușkov, Casso, care spuneau că populația românească reprezenta mai mult de jumătate, iar alții ca Zașciuk, Krușevan, Lașkov, etc., cu tot șovinismul lor, admiteau că procentul românilor în Basarabia ajungea până la 75% din totalul populației. „Basarabia vrea să sfârșească cu sistemul de opresiune a conștiințelor. Ea vrea să fie românească și unită cu România, de la care a smuls-o vicleșugul și violența rusească”³⁶, conchidea liderul basarabean.

Contestarea Sfatului Țării în ședința din 2 iulie 1919

Între timp, evenimentele din Rusia căpătau o turnură neașteptată. În luna mai 1919, în Europa se spera că amiralul Kolceak va repurta o victorie decisivă, iar în Rusia se va produce o schimbare de regim politic. La 26 mai 1919, a fost încheiat un acord între Puterile Aliate și Kolceak, privind condițiile conform

³⁶ I. Negrei, Gh. Negru, I. Constantin (coord.), *op. cit.*, p. 224.

căroră guvernul acestuia urma să fie recunoscut: 1) Recunoașterea independenței Finlandei și Poloniei; 2) Soluționarea problemelor referitoare la Estonia, Letonia, țările Caucazului și regiunii Transcaspice, în consultare și colaborare cu Societatea Națiunilor; 3) Recunoașterea dreptului „Conferinței de Pace de a hotărî soarta părților românești ale Basarabiei”³⁷. După cum arăta Al. Boldur, sub aparența respectării principiului naționalităților, conferința recurgea la un mijloc uzitat, foarte cunoscut în vechea practică internațională, care consta în soluționarea problemelor naționale printr-un compromis, fracționând teritoriul național³⁸. Completând ideea istoricului basarabean, vom afirma că aceasta hotărâre a fost și efectul propagandei ruse, care, în memoriile pe care le adresa, accentua caracterul românesc al doar patru județe basarabene, iar recunoașterea guvernului Kolceak s-a făcut o dată cu acceptarea pretențiilor „Conferinței ruse”. Generalul Kolceak, în răspunsul său, a refuzat să anticipeze hotărârea Constituantei ruse care urma să fie creată pentru soluționarea problemelor teritoriale din fosta Rusie, să sancționeze „fărămițarea Rusiei fără voia ei”³⁹. Cu toate acestea, neglijând protestele statelor independente dezlipite din Rusia țaristă, la 12 iunie 1919, avea loc recunoașterea de facto a guvernului Kolceak de către Puterile Aliate. Începând cu această dată, la Conferința de Pace au fost admiși, ca reprezentanți ai acestui guvern, oameni politici ruși mai mult sau mai puțin oficiali, care au pledat în fața conferinței pentru cauza rusă: Maklakov, Lvov, Sazonov etc.⁴⁰.

Punctul de vedere românesc asupra situației create prin recunoașterea guvernului Kolceak a fost expus în memoriul lui I. I. C. Brătianu în momentul retragerii sale de la Conferința de Pace. Primul-ministru român arăta că România are regretul să constate că atitudinea Puterilor Aliate făcea dificilă sarcina de pacificare a Basarabiei⁴¹. În condițiile înaintate amiralului Kolceak, menționa I. I. C. Brătianu, Puterile Aliate deșteaptă toate speranțele agitatorilor, aceste condiții țintind „părțile române ale Basarabiei”, ceea ce implică, pe nedrept, existența unor regiuni care nu sunt românești, susceptibile de a fi înapoiate Rusiei, cu toată existența actului de uniune integrală a acestei provincii cu totul românească⁴².

Spre regretul delegației române, această inconsecvență a aliaților a mers și mai departe, căpătând forma cea mai dură în cadrul ședințelor Consiliului Suprem din 1-2 iulie 1919, când s-a discutat problema frontierelor orientale ale României⁴³. Președintele Comisiei Teritoriale, A. Tardieu, a dat citire în ședință Raportului Comitetului pentru Problemele Teritoriale care, conform principiului autodeterminării și în baza drepturilor istorice, etnice și geografice recunoștea alipirea Basarabiei la România⁴⁴. La ședința Consiliului din 2 iulie 1919, desfășurată sub

³⁷ Al. Boldur, *La Bessarabie...*, p. 95.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ V. V. Tilea, *op. cit.*, p. 88.

⁴⁰ S. Graur, *Les relations entre la Roumanie et l'U.R.S.S.*, Paris, 1937, p. 27.

⁴¹ *1918 la Români*, vol. 4, doc. nr. 763, p. 532.

⁴² *Ibidem*, doc. nr. 644, p. 5.

⁴³ S. D. Spector, *op. cit.*, pp. 188-190.

⁴⁴ Б. Е. Штеин, „Русский вопрос“ на Парижской Мирной Конференции (1919-1920), Moscova, 1949, p. 310.

președinția lui A. Tardieu, au mai luat parte: R. Lansing, din partea Statelor Unite, A. J. Balfour din partea Angliei și T. Tittoni din partea Italiei. Este semnificativ să constatăm că la această ședință, alături de delegația română, compusă din I. I. C. Brătianu, N. Mișu, C. Diamandi și I. Pelivan, a fost invitat și Maklakov, secondat de Krupenski și Schmidt⁴⁵. Obiecțiile lui Brătianu privind statutul acestei delegații erau firești, dar numai pentru delegația României, fiindcă, după cum s-a văzut anterior, Puterile Aliate recunoscuseră statutul oficial al acestei delegații, ca reprezentanți ai guvernului lui Kolceak.

Înainte de a fi invitat Brătianu, Consiliul a găsit de cuviință să dea ascultare părerilor lui Maklakov. El a pledat în privința Basarabiei, exprimând punctul de vedere rusesc, repetând argumentele formulate de Krupenski și Schmidt⁴⁶. Memorandumul lui Maklakov arăta că numai patru județe basarabene (Chișinău, Orhei, Soroca și Bălți) sunt moldovenești, celelalte fiind locuite de minorități. Municipiile Basarabiei nu recunosc încorporarea lor la România, iar Sfatul Țării este emanația sovietelor soldățești și țărănești. Trupele române, în opinia sa, au fost invitate în Basarabia pentru restabilirea ordinii de către ruși. În continuare, delegatul rus a afirmat că unirea a fost votată numai de 46 deputați din cei 160 prezenți, iar moldovenii se plâng de tratamentul românilor, cerând un plebiscit pentru cele patru județe. Celelalte erau excluse din discuție, considerându-se ca locuite de neromâni⁴⁷.

După discursul delegatului rus, Lansing a remarcat că, practic, problema consta în a ști dacă o decizie privind Basarabia ar putea fi plasată în vreun tratat de pace. A. Tardieu nota că în ajun li se permisesse să se prezinte reprezentantului rus și celui român. Dacă ei nu vor înțelege, ceea ce era de așteptat, Consiliul ar fi fost forțat să caute o soluție: „Ar fi fost dificil, arăta delegatul francez, să se facă un tratat cu România, dacă una din frontierele sale nu ar fi fost în siguranță”. R. Lansing a fost de acord cu aceasta, dar a subliniat că, dacă se va lua o hotărâre în acest sens, el nu va adera, declarând aceasta din timp, pentru a nu produce nicio impresie falsă⁴⁸.

La intrarea delegației române, A. Tardieu l-a chestionat pe Brătianu în privința autorității votului Sfatului Țării, la care Lansing, intervenind, a dorit să știe cum va putea fi realizată viitoarea consultație populară a Basarabiei⁴⁹. Brătianu a răspuns inițial lui Tardieu, afirmând că Sfatul Țării a exprimat în toată libertatea voința majorității populației basarabene, iar la intrarea românilor în Basarabia el se afla deja în funcțiune. Primul-ministru a precizat că armata română a fost invitată de autoritățile locale și de reprezentanții Ucrainei, iar Basarabia este o țară completamente românească și numai aristocrații ruși și bolșevici sunt nemulțumiți de reforma agrară și regimul român⁵⁰. Delegatul american l-a întrerupt din

⁴⁵ I. Pelivan, *op. cit.*, p. 19.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 10.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Marea Unire din 1918 în documente diplomatice americane*, p. 162.

⁴⁹ S. D. Spector, *op. cit.*, pp. 188-189.

⁵⁰ I. Pelivan, *op. cit.*, p. 11.

nou, dorind să afle dacă Brătianu are vreo obiecție în raport cu un plebiscit în Basarabia. Faptul a declanșat o polemică aprinsă între Brătianu și Lansing. În răspunsul său, Brătianu s-a pronunțat categoric contra ideii unui plebiscit, pentru că acesta ar crea o stare de agitație și chiar o revoluție. Aceasta nu din cauză că ar fi avut cea mai mică îndoială asupra rezultatului unui plebiscit, ci pentru că în momentul de față el nu ar putea fi decât o consultare între bolșevici și partizanii ordinii. „Sunt în principiu contra oricărui plebiscit în Basarabia, declară Brătianu, pentru că Basarabia este românească și istoricește și etnicește, pentru că în mod liber și-a exprimat tendința de a fi unită cu România și pentru că plebiscitul ar face să continue stările de agitație și neliniște”⁵¹.

A. Tardieu a pus capăt acestei polemici, transformată într-un calvar pentru delegația română, mulțumind lui Brătianu pentru explicațiile ce le oferise⁵². Înainte de a părăsi ședința, I. I. C. Brătianu a ținut să arate, în ultimele sale cuvinte, că ține să învedereze în termeni expresivi nenorocirile pe care România și le-a atras din partea rușilor și se miră că i se putea înfățișa o târguială cu privire la o provincie răpită în întregime României de aceiași ruși care, după dreptate, ar trebui să-i plătească astăzi mult mai scump dezastrul ce i le-au pricinuit.

I. I. C. Brătianu a încercat cu insistență și în repetate rânduri să obțină o hotărâre a Consiliului Suprem cu privire la Basarabia. Expunând cauza României ca întreg, primul-ministru român a pledat cu ocazia unor discuții generale și pentru recunoașterea reunirii Basarabiei, dar, cu toate eforturile depuse, nu a reușit să provoace Consiliului Suprem o hotărâre favorabilă în acest sens. Din câte se pare, Consiliul Suprem a dorit să arate, la ședința din 2 iulie 1919, o dată în plus guvernului Brătianu că chestiunea Basarabiei nu era încă soluționată, iar hotărârea, pe care urma să o ia anume Consiliul, poate fi și defavorabilă României⁵³.

În aceeași seară, primul-ministru român părăsea Parisul, declarând presei franceze: „Sunt constrâns a părăsi puterea nu din cauza Banatului și Basarabiei, care sunt încă chestiuni nerezolvate. Dar plec pentru că sunt convins că România nu va putea accepta clauzele cu privire la minorități, care vor limita suveranitatea ei și care se vor introduce în tratatul cu Austria”⁵⁴. Începând cu acest moment, problema Basarabiei a devenit una dintre problemele de a căror soluționare Marile Puteri condiționau conciliatorismul României, atât în chestiunile privind tratatul minorităților și ocupația românească în Ungaria, cât și a celor privind celelalte probleme românești la conferință. După cum atrăgea atenția I. Pelivan de la Paris, în condițiile în care conjunctura și atmosfera generală creată la conferință în jurul României erau defavorabile românilor, bineînțeles că nici chestiunea Basarabiei, care era una dintre numeroasele probleme românești, nu putea fi privită bine⁵⁵.

⁵¹ *Ibidem*, p. 12.

⁵² Gh. I. Brătianu, *Acțiunea...*, p. 97.

⁵³ V. V. Tilea, *op. cit.*, p. 91.

⁵⁴ Gh. I. Brătianu, *Acțiunea...*, p. 98.

⁵⁵ I. Pelivan, *op. cit.*, p. 6.

Concluzii

Recunoașterea internațională a actului de unire a Basarabiei cu România, votat de Sfatul Țării la 27 martie 1918, se va face prin două decizii ale Conferinței de la Paris. Prima este *Hotărârea Consiliului Suprem asupra Basarabiei* din 3 martie 1920, prin care se arăta că nu exista niciun motiv pentru a întârzia reglementarea chestiunii Basarabiei. Hotărârea Alianțelor din 3 martie 1920 cuprindea formula optimă de recunoaștere a Basarabiei, deoarece acest lucru se făcea nu numai în baza dreptului la autodeterminare, ce dădea loc unei cerințe de plebiscit, dar și din punct de vedere istoric, înlăturându-se pe viitor necesitatea pronunțării plebiscitare, reclamată de emigrația rusă și bolșevici.

Nu mai puțin important este faptul că Basarabia era recunoscută în baza principiului etnic. După un secol de colonizare și deznaționalizare, cercurile politice și diplomatice competente apreciau caracterul românesc al provinciei. Consiliul Suprem a recunoscut și votul exprimat de reprezentanții basarabeni (Sfatul Țării) în dorința de realipire la România, ceea ce oferea o garanție juridică a unirii. Pentru a proteja România de eventualele reacții ale Rusiei Sovietice, Consiliul Suprem se angaja să supună arbitrajului Societății Națiunilor orice dificultate viitoare reieșind din relațiile României cu statele vecine, inclusiv în problema minorităților, ale căror drepturi urmau a fi garantate în aceleași condiții ca și ale celor din restul României.

Cea de-a doua decizie este Tratatul din 28 octombrie 1920, care recunoștea suveranitatea României asupra Basarabiei, semnat de Imperiul Britanic, Franța, Italia, Japonia și România, intrând în istorie sub denumirea de protocolul sau convenția basarabeană. Tratatul recunoștea unirea Basarabiei cu România în baza dreptului popoarelor la autodeterminare, menționând, din punct de vedere istoric, geografic, etnografic și economic, caracterul românesc al provinciei dintre Prut și Nistru. Marile Puteri Aliate au admis și votul exprimat de reprezentanții Sfatului Țării în dorința de realipire la România, ceea ce oferea, iarăși, o garanție juridică a unirii. Prin urmare, din acel moment, legitimitatea votului Sfatului Țării n-a mai fost obiectul disputelor din partea puterilor aliante, această contestare venind ulterior din partea regimului sovietic, mai ales în timpul Conferinței sovieto-române de la Viena (1924), dar și după anul 1940/1944, când s-a articular mitologia sovietică privind „rolul trădător al Sfatului Țării“.

BIBLIOGRAFIE (SELECTIVĂ)

- 1918 la Români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională*, București, vol. III, 1986.
- Boldur, A., *La Bessarabie et les relations russo-roumaines*, Paris, 1927.
- Brătianu, Gh. I., *Acțiunea politică și militară a României în 1919*, București, 1939.
- Brătianu, Gh. I., *La Bessarabie. Droits nationaux et historiques*, București, 1943.
- Cernovodeanu, P., *Basarabia. Drama unei provincii istorice românești în context politic internațional (1806-1920)*, București, 1993.

- Ciugureanu, D., *Problema rusă față de interesele europene și române*, Chișinău, 1920.
- Dobrinescu, V. F., *Bătălia diplomatică pentru Basarabia*, Iași, 1991.
- Graur, S., *Les relations entre la Roumanie et l'U.R.S.S.*, Paris, 1937.
- Iorga, N., *Propaganda în străinătate*, în *Politica externă a României. Prelegeri și documente*, București, 1936.
- Marea Unire din 1918 în documente diplomatice americane*, în *Patrimoniul* (Chișinău), nr. 4, 1991.
- Negrei, I., Gh. Negru, I. Constantin (coord.), *Ion Pelivan. Istoric al Mișcării de Eliberare Națională din Basarabia*, București, 2012.
- Pelivan, I., *I. Inuleț și Conferința de Pace de la Paris (1919-1920). Amintiri, observații și scrisori*, București, 1940.
- Spector, S. D., *România at the Paris Peace Conference: a Study of the Diplomacy of Ioan I.C. Brătianu*, Iași, 1995.
- Штеин, Б. Е., „Русский вопрос“ на Парижской Мирной Конференции (1919-1920), Moscova, 1949.
- Țilea, V. V., *A acțiunea diplomatică a României (nov. 1919 – martie 1920)*, Sibiu, 1925.
- Țăcu, O., *Problema Basarabiei și relațiile sovieto-române în perioada interbelică (1919-1939)*, Chișinău, 2004.
- Țurcanu, I., *Corespondența de la Paris a lui I. Pelivan despre atitudinea Marilor Puteri față de România (1919-1920)*, în *Patrimoniul*, nr. 1, 1993.